

Delta i debatten,
skriv til oss!

Send ditt innlegg til
debatt@nationen.no.
Innlegg kan også sendes pr. post til

Nationen, Postboks 9390 Grønland, 0135
Oslo. Mer konvolutten «debatt». Innlegg
som sendes elektronisk blir prioritert.

Kronikk: Max 5000 tegn med mellomrom.
Leserinnelegg: Max 2500 tegn med mel-
lomrom. Kun bestilte kronikker honoreres.

Redaksjonen forbeholder seg retten
til å redigere og forkorte innsendt
stoff og til å publisere det elektronisk.

KRONIKK

Øke produksjonen: Sverige viser oss at større enheter og økt spesialisering ikke alene holder produksjonen oppe, noe Norge har som målsetning å gjøre, skriver Eivind Hageberg ved AgriAnalyse.

FOTO: BJARNE BEKKEHEIEN AASE

Rammevilkår viktigst

Debatten om størrelsesutvikling på norske gårdsbruk har gått i sommer. 48 kyr eller 60 kyr per bruk, tallene fra ulike utredninger kastes rundt og ikke minst Høyre har vært i senter. Svein Flåtten i Høyre står for et foreløpig siste bidrag når han (i Aftenposten 30. juli) uttaler at «når arealet er gitt og matproduksjonen må opp, må hvert bruk bli noe større».

Dette er i og for seg logisk, men eksempler fra våre naboland viser at det ikke er størrelsen alene som er viktig om en skal øke matproduksjonen. Det spiller også en rolle hvor mye større hvert bruk blir, hvordan denne veksten finansieres, hvordan produksjonen organiseres og ikke minst hvilken lønnsomhet bonden sitter igjen med. Dette handler om den enkelte bondens tilpasning til rammevilkårene i næringa. Tilpasningen har igjen konsekvenser for hvordan landbruket utvikler seg.

For å belyse dette nærmere ser AgriAnalyse i en ny rapport på utviklingstrender i storfeholdet i Norge og Sverige. I begge land har en kombinert produksjon av mjølk og kjøtt basert på grovfôr-

PRODUKSJONSFALL

«Til tross for effektiviseringa og størrelsesøkninga har Sverige siden 2004 sett et fall i produksjonen av mjølk.»

ressurser historisk vært viktig, blant annet fordi det har gitt effektiv ressursutnyttelse og bedre økonomi.

I løpet av de siste 20 årene har mjølkeprodusentene i Sverige blitt mange færre, mye større og mer spesialiserte. Mens det i 1990 var 25.921 melkebruk i Sverige, var antallet sunket med 80 prosent til 4968 i 2012. Det svenske gjennomsnittsbruket har gått fra 22 mjølkekyr i 1990, til 70 mjølkekyr i 2012. Hver svenske ku ga i 2011 fra seg 9210 liter melk – en ytelse blant de høyeste i verden. Tilsvarende tall for utvikling i Norge er 12 mjølkekyr i 1990 og 24 mjølkekyr i 2012, og en ytelse per ku på 7132 liter i 2011.

Til tross for denne effektiviseringa og størrelsesøkninga har Sverige siden 2004 sett et fall i produksjonen av mjølk, etter å ha ligget rett under den nasjonale EU-kvoten på 3,3 millioner tonn fra EU-medlemskapet ble inngått i 1995. I dag er produksjonen 2,9 millioner tonn.

Sentralt for denne utviklingen er det fallende forbruket av drikkemelk. Hvis avsetningsnivået skal opprettholdes, må avsetningen skje i andre kanaler som ost eller yoghurt. På disse markedene er konkurransen høy, og da særlig i Sverige som er medlem av det indre markedet i EU. Siden 1990 har markedsandelen for svensk ost og syrnedede produkter falt med 20 prosentpoeng. Høyere konkurranse gir lavere priser, som sammen med

høyere kostnader har gitt svenske mjølkebønder dårligere økonomi.

Konsekvensen er tydelig: Bøndene vil ikke produsere til de prisene som tilbys, og nedleggelsene fortsetter i høyt tempo. Svensk tv kunne i mai melde at hvis utviklingen fortsatte, ville den siste melkebonde slutte i 2050.

Mindre mjølk = mindre kjøtt. Reduksjonen i antallet mjølkekyr har gitt fall i kjøttproduksjonen siden 2000 i Sverige og 2008 i Norge, gjennom færre kyr til slakt og gjennom færre kalver. Sammen med en kraftig økning i forbruket per person og befolkningsøkningen har dette gitt fallende dekning av det nasjonale markedet for storfekjøtt. Svensk storfekjøtt dekker nå 55 prosent av det nasjonale forbruket. Økningen i antallet ammekyr har ikke vært i nærheten av å kompensere for fallet i melkekyr.

Hvilken politikk velger vi? Er det mulig å kombinere færre, større og mer spesialiserte gårdsbruk med økt matproduksjon til en voksende befolkning? Dette spørsmål på rammevilkårene for matproduksjonen. Vi kan framheve tre elementer fra den svenske erfaringen som det er viktig å forholde seg til.

For det første ser vi at en stor del av problemet svenskene har opplevd kan knyttes til økte problemer med avsetning i det nasjonale markedet, spesielt på ost og syrnedede produkter. Svenske pro-

ducenter kan av ulike årsaker ikke konkurrere med kostnadsnivået hos andre produsenter i EU. Utviklinga i Norge er ikke ulik, men Norge har mer beskyttelse enn Sverige gjennom sitt nasjonale tollvern. Et effektivt tollvern på primærprodukter er svært viktig for kjøtt- og mjølkebransjen, som debattert i ostetollsaken.

For det andre ser vi at den fallende kombinerte storfekjøttproduksjonen til nå ikke har blitt møtt med økt ammekuproduksjon. Det skal en stor vekst i antallet ammekyr til for å erstatte et fall i mjølkeproduksjonen, noe som har vist seg å være krevende i Sverige. Heller ikke Norge har til nå klart dette, og som Ekspertgruppa for storfekjøttproduksjon tidligere i år satte fokus på er det en voldsom økning som må til for å nå målet.

For det tredje hjelper det ikke med vekst i størrelse og mer spesialisert produksjon, hvis ikke nok bønder ser det lønnsomt å drive produksjon. Sverige viser oss at større enheter og økt spesialisering ikke alene holder produksjonen oppe, noe Norge har som målsetning å gjøre. Lønnsomheten for den enkelte bonde er avgjørende. Det bør alle partier som ønsker å styrke primærproduksjonen, næringsmiddelindustrien og sikre norsk matforsyning ta med seg inn i valgkampen.

Eivind Hageberg
Utredner, AgriAnalyse

VALG 2013

Privatiseringens pris

Våre blå partier har i mange år anbefalt at Norge må følge Sverige der de nå under det blå politiske flagg privatiserer mer og mer av offentlig sektor. Privat profitt på slik drift er den fremste drivkraft for erobring av dette markedet. Det gjelder både skolesektoren, helsesektoren, energisektoren m.fl.

I Sverige er der framlagt en rapport basert på de seneste år om «Konkurransens konsekvenser». Den slår fast at der er ingen gevinster oppnådd hverken på effektivitet eller kvalitet, tvert imot er der mye som har gått galt. Liknende rapporter fra mange andre land vi kan sammenligne oss med viser det samme bildet. Kapitalismen måler alle verdier i penger, og vurderer kun menneskers nytteverdi, ikke som egenverdi. Det passer særdeles dårlig overført på sektorer som skole og helse. Privatiseringen er fordyrende i forhold til offentlig drift. Ofte er kvaliteten dårligere.

KAPITALISMEN

«Kapitalismen måler alle verdier i penger, og vurderer kun menneskers nytteverdi, ikke som egenverdi.»

Mange husker sikkert hva som skjedde i kommunen Farum i Danmark for en del år siden, da den med sitt blå flertall valgte en utstrakt privatisering. Vårt Høyre og Frp besøkte Farum i starten av eksperimentet og kalte det «et mirakel». Kommunen solgte alle sine eiendommer og konkurransutsatte over en lav sko. Rapporten om hva som skjedde videre er kommet. Det må være lite lystelig lesning for Frp og H.

Kommunen gikk konkurs og ledelsen ble dømt for embetsmisbruk. Hver familie i Farum betaler mye i årlig ekstraskatt og staten betaler årlig store beløp fram til 2040 for å rydde opp. Det offentlige og skattebetalerne satt igjen med «skjeget i postkassa». Private firmaer og konsern hadde skummet fløten. Skal det bli slik også i Norge?

Det avgjøres ved valget 9 september!

Andor Normann